Talousvaliokunnalle

HE 27/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle ilmastolaiksi

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä uudeksi ilmastolaiksi. Lausunnossa esitetyt huomiot perustuvat VTT:n koordinoimiin tutkimushankkeisiin HIISI[1] (2020-2021), Ilmastolain vaikutusarvot (2021)[2] sekä HIISI-jatkoselvitys[3] (2021-2022). Ilmastolakityön tueksi valtioneuvoston kanslia tilasi keväällä 2021 VTT:ltä selvityksen, jossa tarkasteltiin vaihtoehtoisten päästövähennystavoitteiden vaikutuksia Suomen energia- ja kansantalouteen. Kansantaloudelliset arviot toteutti Merit Economics. Tämän työn jälkeen Euroopan komissio julkaisi ns. FitFor55-säädösehdotuspaketin ja HIISI-selvityksen arvioissa huomioitiin paitsi ilmastolakiehdotuksen mukaiset kasvihuonekaasu (KHK) -päästöjen vähennystavoitteet myös komission ehdottama taakanjakosektorin tiukennettu päästövähennystavoite. HIISI-jatkoselvityksessä puolestaan arvioitiin ns. päästökuilun suuruutta verrattaessa pääministeri Sanna Marinin hallituksen ilmasto- ja energiapoliittisten päätösten vaikutuksia asetettuihin ilmasto- ja energiatavoitteisiin vuosina 2030, 2035, 2040 ja 2050.

Ilmastolain lähtökohdat ja VTT:n huomiot ilmastolain kokonaisuuteen

Ilmastolakiesityksen tavoitteena on varmistaa, että Suomi saavuttaa hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä ja hiilinegatiivisuuden tämän jälkeen. Lisäksi ilmastolaissa säädettäisiin päästövähennystavoitteet vuosille 2030, 2040 ja 2050 sekä nielujen vahvistamisen tavoitteet, jolloin ilmastolain suunnittelujärjestelmä laajennettaisiin koskemaan myös maankäyttösektoria. Sen sijaan päästökauppasektorin keskipitkän aikavälin suunnittelu olisi myös jatkossa ilmastolain suunnittelujärjestelmän ulkopuolella, vaikka päästökauppasektoria käsiteltäisiin pitkän aikavälin suunnitelman sekä ilmastovuosikertomuksen yhteydessä. Ilmastonmuutoksen torjunnalla on kiire ja päästövähennystavoitteita tulee kiristää kaikkialla maailmassa ja kaikilla päästösektoreilla. VTT pitää hyvänä, että ilmastolakia päivitetään vastaamaan globaaliin ilmastohaasteeseen. Lisäksi VTT pitää hyvänä, että maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma sekä kansallinen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelma ovat kiinteämmin osana ilmastopolitiikan suunnitelmaa. Päästökauppasektorin käsittely ilmastolain ulkopuolella voi tuoda eteen haasteita, koska ilmastotavoitteita tulee käsitellä kokonaisuutena sekä integroidusti eri sektoreiden välillä. Jatkossa olisi myös suositeltavaa, että ilmastonmuutokseen sopeutumista tarkasteltaisiin integroidusti ja systemaattisesti hillinnän kanssa.

VTT:n ilmastolakiin liittyvissä taustalaskelmissa[2] on käytetty Suomen ilmastopaneelin arvioimaa oikeudenmukaista hiilibudjettia 79 Mt vuosille 2020-2050. Vuoden 2030 tavoitteen tason osalta taustaselvityksen lähtökohtana oli, että Suomen KHK-päästöjä vähennettäisiin 55, 60 tai 65 prosentilla vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 1990 päästötasoon. Sekä ilmastolakiselvityksen että HIISI-selvitysten perusteella nähtiin, että erityisesti vuoden 2030 60 % kokonaispäästövähennystavoite (vrt. 1990 taso) sekä taakanjakosektorin 50 % päästövähennystavoite (vrt. 2005 taso) voivat olla Suomelle haasteelliset. Ilmastolakiselvityksen 55 prosentin tapauksessa kokonaispäästötavoitetta kiristettiin vuonna 2040 siten, että hiilibudjetti ei ylittynyt, mutta vähensi päästöjen vähentämisen kokonaiskustannuksia. Erot 55 ja 60 prosentin tapausten välillä olivat kuitenkin pienet, joten 60 prosentin päästövähennystä vuonna 2030 voidaan pitää myös perusteltuna.

[1] HIISI-hankkeen raportit ovat ladattavissa osoitteessa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163638 . Hankkeen kaikki materiaalit ml. eri tilaisuuksien esitykset ovat saatavilla osoitteessa www.hiisi2035.fi
[2] Koljonen, T., Lehtilä, A. Honkatukia, J. 2021. Ilmastolain päästövähennystavoitevaihtoehtojen laskennalliset vaikutusarviot. Valtioneuvoston selvityksiä 2021:3. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163394
[3] Koljonen, T., Lehtilä, A., Honkatukia, J., Markkanen, J. 2022. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ilmasto- ja energiapoliittisten toimien vaikutusarviot. Hiilineutraali Suomi 2035 (HIISI) -jatkoselvitys. VTT Technology 402. https://cris.vtt.fi/en/publications/p%C3%A4%C3%A4ministeri-sanna-marinin-hallituksen-ilmasto-ja-energiapoliitti

Kaikissa tarkasteluissa vuoden 2030 KHK-päästötavoite edellyttäisi erityisesti energiantuotannon ja teollisuuden CO_2-päästöjen nopeaa vähentämistä. Energiasektorin osalta KHK-tavoitteen tiukennus näkyy kasvavana sähkön tuontina vuosina 2025−2030. Sähkön tuontitarve voi kasvaa, mikäli Suomen ydinvoimainvestoinnit eivät toteudu oletetusti ja mikäli esimerkiksi tuulivoimainvestoinnit eivät riitä kattamaan kasvavaa sähkön kysyntää ja korvaamaan vanhojen fossiililaitosten poistumaa. Toisaalta laskemien laatimisen jälkeen päästöoikeuden hinta on noussut voimakkaasti, joka ohjaa puhtaita investointeja. Lisäksi yritysten ilmoittamat investointisuunnitelmat luovat positiivisen näkymän päästötavoitteiden saavuttamiselle. Taakanjakosektorin osalta on kuitenkin nähtävissä edelleen haasteita vuoden 2030 päästötavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi kannattaa huomata, että myös taakanjakosektorin päästöjä tulee vähentää vuoden 2030 jälkeen linjassa kokonaispäästötavoitteiden kanssa.

Ilmastolaissa esitettyjen tavoitteiden saavuttaminen

VTT:n arvoissa liittyen hallituksen ilmastotoimien riittävyyteen nähtiin, että epävarmuudet ovat suuret paitsi politiikkaskenaarion (l. WAM) myös vertailuskenaarion (l. WEM) osalta. On siten erittäin todennäköistä, että lisätoimia tarvitaan kaikilla päästösektoreilla. VTT haluaa korostaa toimien riittävyyden systemaattista ja säännöllistä arviointia, jotta pystytään reagoimaan riittävän ajoissa ja laatimaan tarvittavia lisätoimia päästötavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi. Ilmastovuosikertomuksen rooli on siten tärkeä, mutta on todennäköistä, että tarvitaan myös muuta tutkimusta ilmastovuosikertomuksen rinnalla. Lisäksi haluamme painottaa, että ilmasto- ja energiaskenaarioiden laadinta kerran hallituskaudessa ei ole riittävää, kun yhdistetään nopeasti muuttuva toimintaympäristö ja nopeasti tiukkenevat päästötavoitteet. VTT korostaa johdonmukaisten ja oikeudenmukaisten toimien roolia, jotka ovat mahdollisimman vaikuttavat päästöjen vähentämisen näkökulmasta. Syvien päästövähennysten toteutus edellyttää lisäksi paitsi nopeaa uuden teknologian käyttöönottoa myös riittäviä TKI-panoksia yrityksiltä ja yhteiskunnalta. Vain uusien ratkaisujen avulla voimme taata kestävän ja oikeudenmukaisen siirtymän hiilineutraaliin yhteiskuntaan vuoteen 2035 mennessä.

Espoossa 28 maaliskuuta 2022

Tiina Koljonen
Research Team Leader
Scenario planning to carbon-neutrality

Antti Arasto
Vice president
Industrial energy and hydrogen